

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

ONTWERP

EKSAMENRIGLYNE

GRAAD 12

2017

Hierdie riglyne bestaan uit 25 bladsye.

INHOUDSOPGAWE

	Bladsy
HOOFSTUK 1: INLEIDING	3
HOOFSTUK 2: DOELSTELLINGS	4
HOOFSTUK 3: ASSESSERING	5
3.1 Doelwitte van assessering	5
3.2 Oorsig van onderwerpe	5
3.3 Formele assessering vir graad 12	7
3.4 Skedule vir skoolgebaseerde assessering (SGA)	7
3.5 Kognitiewe vlakke	8
3.6 Eksterne eksamens	8
HOOFSTUK 4: VAKINHOUD	9
4.1 Vraestel 1: Ontwerp in konteks (Onderwerp 3)	9
4.2 Vraestel 2: Praktiese eksamen (Onderwerp 1 en 2)	14
4.3 Retrospektiewe uitstalling	16
HOOFSTUK 5: ALGEMENE VAKINLIGTING	18
5.1 Verduideliking van terminologie	18
5.2 Hulpbronne	19
HOOFSTUK 6: TOETSVORMS EN NASIENRIGLYNE	21
6.1 Toetsvorms	21
6.2 Algemene riglyne vir nasien	21
BYLAE A: VERKLARING VAN EGTHEID	22
BYLAE B: RUBRIEK VIR DIE RETROSPEKTIEWE UITSTALLING	23

HOOFSTUK 1: INLEIDING

Die Kurrikulum- en Asseseringsbeleidsverklaring (KABV) vir Ontwerp beskryf die aard en doel van die vak Gasvryheidstudies. Dit gee leiding aan die filosofie wat die basis is van die onderrig en assessering van die vak in graad 12.

Die doel van hierdie Eksamensriglyne is om:

- Duidelikheid te gee oor die diepte en omvang van die inhoud wat in die graad 12 Nasionale Senior Sertifikaat (NSS) -eksamen in Ontwerp geassesseer gaan word.
- Bystand te verleen aan onderwysers om leerders doelmatig vir die eksamens voor te berei.

Hierdie dokument gee aandag aan die finale graad 12 eksterne eksamens. Dit behandel op geen vlak die Skoolgebaseerde Assessering (SBA), Praktiese Assesseringstake (PAT'e) of finale eksterne praktiese eksamens, wat in 'n aparte PAT-dokument verduidelik word en elke jaar opgedateer word, nie.

Hierdie Eksamensriglyne moet gelees word saam met:

- *Die Nasionale Kurrikulumstelling (NKS) se Kurrikulum- en Asseseringsbeleidsverklaring (KABV): Ontwerp*
- *Die Nasionale Protokol vir Assessering: 'n Addendum tot die beleidsdokument, die Nasionale Senior Sertifikaat: 'n Kwalifikasie op Vlak 4 op die Nasionale Kwalifikasieraamwerk (NKR) rakende die Nasionale Protokol vir Assessering (Graad R–12)*
- Nasionale beleid met betrekking tot die program- en promosievereistes van die Nasionale Kurrikulumstelling, Graad R–12

HOOFSTUK 2: DOELSTELLINGS

Hierdie riglyne is ontwerp om lig te werp op die inhoud soos voorskryf in die Kurrikulum- en Assesseringsbeleidsverklaring (KABV) vir Ontwerp. Dit gee ook 'n oorsig oor die spesifieke doelwitte van elke onderwerp wat in die sillabus genoem word. Buiten die graad 12-materiaal, word aanvaar dat kandidate kennis en begrip van die inhoud het wat vir graad 10 en 11 uiteengesit word.

In graad 12 poog Ontwerp-leerders om:

- Die vaardigheid te ontwikkel om te kan analiseer en artikuleer, vindingryk en innoverend te wees, asook visuele taal te kan vertolk
- Kennis, tegniese vermoëns en vaardighede in die konseptualisering, produksie en konteks van ontwerp te ontwikkel
- Materiale, prosesse en tegnieke doeltreffend, ekonomiese, veilig en verantwoordelik te ontdek en manipuleer
- Hulle eie werk, en dié van ander, krities te beoordeel
- Te verstaan dat ontwerp 'n instrument vir sosiale/maatskaplike verandering kan wees deur lewensgehalte te verbeter en oplossings in antwoord op individuele en gemeenskapsbehoefte te voorsien
- Die sosiokulturele, omgewings- en historiese bydrae van ontwerp tot ekonomiese groei, entrepreneurskap en volhoubaarheid te verstaan
- 'n Bewustheid van loopbaangeleenthede in die ontwerpbedryf te ontwikkel
- Hulle eie werkproses en tyd doeltreffend te bestuur
- Aanbiedings- en kommunikasievaardighede te ontwikkel om ontwerpkonsepte akkuraat oor te dra
- Die ontwerp, kuns en kunsvlyt/kunshandwerk van eertydse en huidige Suid-Afrikaanse en internasionale kulture te erken en daaroor te besin

HOOFSTUK 3: ASSESSERING**3.1 Doelwitte van assessering**

Soos uiteengesit in die KABV-dokument, is die doelwit van assessering om:

- Die onderwyser in staat te stel om 'n leerder se vordering betroubaar te meet
- Leerders oor hulle sterk punte, swak punte en vordering in te lig
- Onderwysers, ouers en ander belanghebbendes te help om besluite oor die leerproses en leerders en vordering te neem

Die behaling van hierdie doelwitte sal bepaal word deur die assessering van sekere minimum vaardighede en bevoegdhede, soos dié wat hieronder uiteengesit is, aan die einde van die Ontwerp-kursus vir graad 12.

3.2 Oorsig van onderwerpe

Graad 12: Oorsig van onderwerpe
Onderwerp 1: Ontwerpproses en beïnvloedingsfaktore
<p>Proses Toon 'n deeglike begrip van die interafhanklike aard van die beplanning, aksie en besinningsiklus wat in die ontwerpproses gebruik word:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk vanaf 'n opdrag of identifiseer 'n behoefte, 'n probleem of 'n geleentheid • Onderzoek die konteks • Ontwikkel idees en onderzoek verskillende benaderings en metodes • Onderzoek die gebruik van gepaste materiaal en produksietegnieke • Produseer voorbeelde, prototipes of makette (skaalmodelle) • Evalueer die idees wat ontwikkel is en kies die beste oplossing • Bekom kennis en waardering vir ontwerp as 'n kragtige instrument van verandering om lewensgehalte te verbeter <p>Beïnvloedingsfaktore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kennis en 'n bewustheid van estetika en funksionaliteit, tendense en markte • Kennis van die verskil tussen ontwerp vir 'n behoefte en ontwerp vir 'n gehoor met 'n gebruikskonteks • Kennis en waardering vir verantwoordelike ontwerppraktyk • Volgehoue ontwikkeling van tekenvaardighede <p>Ontwerp in 'n besigheidskonteks: Navorsing</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een bekroonde Suid-Afrikaanse ontwerper, ontwerpagentskap of -maatskappy • 'n Basiese begrip van die bemaking van ontwerpprodukte met betrekking tot die teikenmark, verpakking en advertensies (deur massamedia, gemeenskapsradiostasies, fasiliteite met maklike toegang vir markblootstelling en advertensiedoeleindes te gebruik) • 'n Begrip van verantwoordelike ontwerp deur menseregte en omgewingskwessies dwarsdeur die proses in ag te neem • 'n Begrip van kopieregwette met betrekking tot die beskerming van ontwerpe en kunswerke • Uitstappie om loopbaan- en tersiêre geleenthede in ontwerp te ondersoek • Loopbaangeleenthede in die ontwerpdisipline: omvang, werksfeer, opleiding benodig en beskikbaarheid van opleiding

Onderwerp 2: Ontwerpproduksie, tydsbestuur en veilige praktyk**Ontwerpproduksie – die maak en aanbieding van die produk**

- Pas die ontwerpproses toe en verskaf bewyse. (Die finale produk/oplossing moet duidelike bewyse van die ontwerpproses en toepaslikheid ten opsigte van die opdrag/probleem toon.)
- Toon bevoegdheid in materiaal en tegnieke wat gekies is om ontwerpopplossing te skep.
- Aanbieding en effektiewe kommunikasie van 'n ontwerpopplossing.
- Interpreteer, gebruik en verduidelik die keuse van ontwerpelemente, beginsels en materiale in die finale produk, diens of omgewing.

Tydsbestuur

- Selfdissipline
- Beplanning, organisasie en bestuur van eie werk
- Hou by die tydskedule en sperdatums

Veilige praktyk

- Veilige werkspraktyk te alle tye in die gebruik van materiaal en toerusting
- Begrip en toepassing van die gesondheids- en omgewingsimplikasies wat verband hou met die gebruik van materiaal

Onderwerp 3: Ontwerpteorie:

- **Ontwerpgeletterdheid**
- **Geskiedenis van ontwerp**
- **Ontwerp in 'n sosiokulturele/omgewings- en volhoubaarheidskonteks**

Ontwerpgeletterdheid

- Die selfversekerde toepassing van die teorie en terminologie wat ontwerp in teorie en praktyk ondersteun en beskryf
- Begrip en interpretasie van tekens en simbole, stereotipering en vooroordeel in Ontwerp
- 'n Kort oorsig van argitektuur en die vermoë om klassieke argitektuur met kontemporêre argitektuur te vergelyk om sodoende invloede, ooreenkomste en verskille uit te wys [KWARTAAL 3]

Geskiedenis van ontwerp

- Deeglike kennis van die historiese ontwikkeling, kenmerke en invloede van style in ontwerp
- **Hersiening van ontwerpbelegings wat in graad 10 en 11 geleer is** (Grieks, Romeins, Goties, Renaissance, Barok, Rococo, Neo-Klassisisme, Victoriaans, die Industriële Era, Kuns en Kunsvlyt, Art Nouveau, Bauhaus, Art Deco, Modernisme en die Skandinawiese beweging): moet voorbeelde uit verskillende kategorieë ken (byvoorbeeld visuele kommunikasie/inligtingsontwerp, oppervlakontwerp, produkontwerp en omgewingsontwerp) – ten minste EEN uit elke beweging – sodat 'n wye verskeidenheid kategorieë gedek word. [KWARTAAL 1]
- Pop-era en Postmodernisme (Dekonstruktivisme ingesluit) (met die klem op EEN ontwerpkatgorie): moet in staat wees om na 'n voorbeeld van ten minste EEN ontwerper en ontwerp vir elke beweging te verwys. [KWARTAAL 1]

Ontwerp in 'n sosiokulturele/omgewings- en volhoubare konteks

- Toon 'n begrip van die ontwerper se verantwoordelikheid in verband met omgewingskwessies en volhoubare ontwerp.
- Bestudeer DRIE twee- en/of driedimensionele kontemporêre Suid-Afrikaanse en Afrika-kunsvlytontwerpers, hedendaags en eertyds (kan kunsvlytsentrums en gemeenskapsprojekte insluit), en toon begrip van die maniere waarop hierdie ontwerpe gebruik kan word om sosiale/maatskaplike, kulturele, omgewings- en etiese kwessies te versterk of uit te daag. EEN van hierdie ontwerpers of ontwerpgroepe moet SOSIALE/MAATSKAPLIKE EN/OF KULTURELE kwessies hanteer en EEN moet OMGEWINGSKWESSIES aanpak. Die derde ontwerper moet die invloed van inheemse kennisstelsels/kunsvlyt toon. [KWARTAAL 2]
- Bestudeer TWEE kontemporêre BEKROONDE internasionale ontwerpers. EEN moet SOSIALE/MAATSKAPLIKE EN/OF KULTURELE kwessies hanteer en EEN moet OMGEWINGSKWESSIES aanpak. [KWARTAAL 3] **Hierdie twee ontwerpers word bestudeer bo en behalwe die internasionale ontwerper wat in Kwartaal 1 in verband met die Pop-era en Postmodernisme bestudeer is.**

3.3 Formele assessering vir graad 12

Formele assessering vir graad 12			
SGA (25%)	Eksterne eksamen (75%)		
	Retrospektiewe uitstalling	Jaareindeksamen (50%)	
25%	25%	25%	25%
<ul style="list-style-type: none"> • 2 PAT'e: 100 x 2 • 1 Teorietoets: 50 • 2 Teorie-eksamens (halfjaar- + proef-): 100 x 2 • 1 Proefeksamen Prakties (PAT 3): 100 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitstalling/Aanbieding van werk deur jaar gedoen (1 x graad 11-werk opsioneel, PAT'e 1, 2 en praktiese proefeksamen): 80 • 2 opdragte ('Ontwerp in 'n besigheidskonteks'): 20 	Vraestel 1: Geskrewe eksamen 3 uur Ontwerp in konteks: 100	Vraestel 2: Praktiese eksamen 24 uur (benaderd): 100
Tel onverwerkte punte en totale vir assesseringstake in kwartaal 1 tot kwartaal 3 bymekaar en herlei na 100 + Retrospektiewe uitstalling (100) + Vraestel 1 (100) + Vraestel 2 (100) = Totaal 400			

Aan die einde van graad 12 sal Ontwerp-leerders soos volg beoordeel word:

• SGA-punt: onverwerkte punte en totale vir assesseringstake van kwartaal 1 tot kwartaal 3, herlei	100
• RETROSPEKTIEWE uitstalling: 3–4 produkte (3 PAT'e + 1 graad 11-werk)	100
• Praktiese eksamen: Werkboek en produk, ekstern opgestel	100
• Teorie-eksamen: Ekstern opgestel en nagesien	<u>100</u>
	400

3.4 Skedule vir skoolgebaseerde assessering (SGA)

Alle SGA-take moet intern gemodereer word. Provinsiale en nasionale moderering sal deur die Departement van Basiese Onderwys en/of die onderskeie provinsiale departemente gedoen word. Hierdie proses sal deur die provinsiale onderwysdepartement bestuur word.

Kwartaal 1:	Kwartaal 2:	Kwartaal 3:
1 praktiese assesserings-taak (90) + 1ste module van opdrag oor besigheidskonteks (10) 1 teorietoets (50)	1 praktiese assesseringstaak (90) + 2de module van opdrag oor besigheidskonteks (10) 1 teorie-eksamen (100)	1 praktiese proefeksamen (100) + 1 teorie-proefeksamen (100)

Raadpleeg die RIGLYNE VIR PRAKTIESE ASSESSERINGSTAKE vir meer inligting.

3.5 Kognitiewe vlakke

Kognitiewe vlak	Persentasie
Laer orde: kennis	30
Middelorde: begrip en toepassing	40
Hoër orde: ontleding, evaluering en sintese	30

KENNIS	BEGRIP	TOEPASSING
vertel, maak 'n lys, skryf, vind, beskryf, noem, ensovoorts	verduidelik, interpreteer, bespreek, onderskei, gee 'n oorsig, ensovoorts	los op, toon, gebruik, illustreer, klassifiseer, konstrueer, ondersoek, ensovoorts
ONTLEDING/ANALISE	EVALUERING	SINTESE
ontleed/analiseer, vergelyk, ondersoek, kategoriseer, identifiseer, verduidelik, ensovoorts	oordeel, besluit, motiveer, debatteer, beveel aan, prioritiseer, argumenteer, ensovoorts	skep, vind uit, beplan, voorspel, ontwerp, stel voor, formuleer, ensovoorts

Toetse en eksamens

- 'n Toets vir formele assessering moet nie uit 'n reeks klein toetsies bestaan nie, maar eerder uit een toets wat 'n beduidende gedeelte van die inhoud bevat en die duur moet 45 tot 60 minute wees.
- Oopboektoetse kan ook opgestel word. Dit vereis van leerders om inligting te soek. Leerders se begrip van die leermateriaal word getoets, en nie hul oorskryfvaardigheid nie. Oopboektoetse moenie net kortvrae insluit nie. Leerders moet langer, besinnende antwoorde, soos paragraaftipe antwoorde op 'n gegewe scenario, skryf, of paragrawe wat redes en ondersteunende bewyse/argumente wat noodsaaklik is, gee.
- Elke toets, oopboektoets en eksamen moet voorsiening maak vir 'n reeks kognitiewe vlakke en moet ook paragraaftipe antwoorde insluit.
- Vrae moet ongesiene visuele beelde insluit om leerders se visuele ontledingsvaardighede te toets. Hierdie beelde moet verband hou met die Suid-Afrikaanse en internasionale ontwerp/bewegings/beskawings wat hulle bestudeer het.

3.6 Eksterne eksamens

Alle Ontwerp-kandidate sal twee eksterne vraestelle voltooi, soos voorgeskryf:

Vraestel	Tipe vraestel	Duur	Totaal	Datum	Nasien
1	Teorie	3 uur	100	Oktober/November	Ekstern
2	Prakties	Maksimum 24 uur	100	Oktober/November	Ekstern

HOOFSTUK 4: VAKINHOUD

4.1 VRAESTEL 1: ONTWERP IN KONTEKS (Onderwerp 3)

Riglyne

Die Departement van Basiese Onderwys stel die geskrewe eksamen op oor voorgeskrewe inhoud wat gedurende die jaar onderrig is.

Die **eksamenformaat** sal uit die volgende bestaan:

1. Daar is **SES** vrae in die vraestel wat beantwoord moet word.
2. Daar is keuses binne sommige vrae in die vraestel. Die opsies moet aandagtig gelees word.
3. Die vraestel is in DRIE afdelings verdeel:

AFDELING A: ONTWERPGELETERDHEID [30]

VRAAG 1: Ontleding van ongesiene voorbeelde – SUID-AFRIKAANS EN/OF INTERNASIONAAL

Hierdie vraag toets die leerder se vermoë om voorbeelde van ontwerp in enige kategorie of dissipline te ontleed/krities daarmee te werk, deur te verwys na:

- Die gebruik van die elemente en beginsels van ontwerp. Leerders moet kan verduidelik hoe elke element of beginsel gebruik is en hoe die gebruik daarvan die 'voorkoms en gevoel' ('look and feel') van die ontwerp beïnvloed. 'n Beskrywing van die element is nie genoeg nie (byvoorbeeld, 'die lyne is organies' is 'n waarneming of beskrywing). Daar sal van leerders verwag word om uit te brei oor die effek van hierdie tipe lyn in die geheel, byvoorbeeld 'die gebruik van organiese lyne suggereer beweging en vloei'.
- Algemene en hedendaagse ontwerpsterme en -begrippe, asook terme en begrippe wat tydens die studie van ontwerpgeskiedenis behandel is (byvoorbeeld, leerders moet ongesiene ontwerpe met betrekking tot terme en begrippe (geassosieer met ontwerp bewegings of -style deur die jare) soos funksionalisme, minimalisme, eklektisisme, avant garde, anti-ontwerp ('anti-design'), 'hard edge', biomorfisme, popkultuur, subkulture, geslagspesifiek, eksklusiwiteit, ensovoorts kan bespreek).
- Hedendaagse ontwerpkwessies, byvoorbeeld hoe die gebruik van inheemse kunsvlytstelsels in kontemporêre ontwerp 'n gevoel van erfenistrots skep ('Trots Suid-Afrikaans'), hoe mensgerigte ontwerp mense se ervaring en lewensgehalte kan verbeter, kuns- en kunsvlytdebatte, handgemaak of masjiengemaak, hernuwe ('upcycle') teenoor herwin ('recycle'), funksionalisme teenoor dekoratief, minder is meer ('less is more') teenoor minder is vervelig ('less is a bore').
- 'n Keuse kan gegee word tussen die ontleding van 'n tweedimensionele ontwerp of 'n driedimensionele ontwerp.

Aanbevole hulpbronne en LOOM:

- Ou vraestelle
- Kontemporêre ontwerptydskrifte – beide Suid-Afrikaans en internasionaal, byvoorbeeld *Visi*, *Ijusi*, *Design Indaba*, *Migrate Magazine*
- Die Internet

VRAAG 2: Kommunikasie deur ontwerp (ongesien) – SUID-AFRIKAANS EN/OF INTERNASIONAAL

Hierdie vraag toets die leerders se vermoë om boodskappe te verstaan wat deur ontwerpe oorgedra word. Leerders moet:

- Algemene simbole in die konteks van die ontwerp kan 'lees'
- Die gebruik van stereotipes, vooroordeel, diskriminasie en onderliggende boodskappe krities kan evalueer
- Die 'boodskap' van 'n ontwerp kan verduidelik en in staat wees om hierdie verduideliking met duidelike verwysings na die ontwerp te ondersteun

Aanbevole hulpbronne en LOOM:

- Ou vraestelle
- Kontemporêre ontwerptydskrifte – beide Suid-Afrikaans en internasionaal
- Die Internet
- Enige ander beskikbare bronne

VRAAG 3: Vergelyking tussen Suid-Afrikaanse en internasionale ontwerp (ongesien)

Die leerders se begrip van die bande tussen internasionale en Suid-Afrikaanse ontwerp sal getoets word. Hulle moet die invloed van Suid-Afrikaanse en Afrika-ontwerp op internasionale ontwerp kan raaksien, en andersom. Inheemse kennisstelsels kan ook hier gebruik word. Die vergelyking moet in opstelvorm geskryf word. Dit is 'n hoëordevraag en die vermoë om een toepaslike eienskap of aspek op 'n slag te isoleer (bv. materiaal en tegniek) en om die gebruik daarvan in beide ontwerpe te bespreek (dit is, uitwysing van ooreenkomste en verskille) word verwag. Geen punte sal toegeken word vir twee aparte opstelle nie. 'n Keuse kan hier gegee word, waar daar van die leerders verwag word om 'n Klassieke gebou wat hulle bestudeer het, met 'n bekende of onbekende kontemporêre gebou te vergelyk.

Aanbevole bronne en LOOM:

- Ou vraestelle
- Kontemporêre ontwerptydskrifte – beide Suid-Afrikaans en internasionaal
- Die Internet, byvoorbeeld www.studionuti.co.za
- Voorgeskrewe handboeke
- Enige ander beskikbare hulpbronne

AFDELING B: ONTWERPGESKIEDENIS [30]**VRAAG 4: Ontwerpgeskiedenis**

Hierdie vraag sal in TWEE of meer onderafdelings verdeel word.

Punte sal toegeken word vir laerordevrae soos die opnoem van die DOELWITTE, INVLOEDE en EIENSKAPE van elk van die ontwerp bewegings wat bestudeer moet word (soos gespesifiseer in die inhoud vir Kwartaal 1 van die KABV-dokument en in 2.2 Onderwerp 3 van hierdie dokument). 'n Maksimum van 3 uit 10 kan vir suiwer opnoem ('recall') toegeken word.

Leerders moet in staat wees om na ten minste EEN ontwerper of ontwerp vir elke beweging te verwys om hierdie doelwitte, eienskappe ensovoorts te verduidelik. Indien hulle dit met verwysing na 'n werk kan verduidelik, kan hulle meer punte verdien ('n maksimum van 7 uit 10, ingesluit 3 vir opnoem), omdat dit dan in die middel- kognitiewe orde van vrae sal val.

Hoërordevrae sal ook gevra word, byvoorbeeld, kandidate moet twee of meer van hierdie bewegings kan VERGELYK om ooreenkomste en verskille uit te wys en moet ook die waarde/bydrae van elke beweging tot die ontwikkeling van ontwerp kan verduidelik. Vrae wat van leerders verwag om op 'n stelling te reageer en om die stelling met een of meer bewegings te verbind, kan oor verwag word. Dit is belangrik dat die antwoord direk met die stelling moet skakel en dat leerders dit moet oefen. Indien 'n leerder nie hierdie hoërordevrae goed genoeg geantwoord het nie, mag 'n maksimum van 7 uit 10 punte toegeken word.

Vergelykings moet in opstelvorm beantwoord word.

Ongesiene voorbeelde van Suid-Afrikaanse ontwerp (eertyds en hedendaags) kan gegee word en leerders moet die invloed van geskiedkundige ontwerp bewegings op hierdie ontwerpe kan uitken en verduidelik.

Aanbevole hulpbronne en LOOM:

- Voorgeskrewe handboeke
- Ou vraestelle
- Kontemporêre ontwerptydskrifte – beide Suid-Afrikaans en internasionaal
- Die Internet
- Enige ander beskikbare bronne

AFDELING C: ONTWERP IN 'N SOSIOKULTURELE/OMGEWINGS- EN VOLHOUBAARHEIDSKONTEKS [40]

VRAAG 5: Ontwerp en sosiokulturele kwessies

Leerders moet die verskil tussen kunsvlyt en ontwerp verstaan en moet die waarde van INHEEMSE KENNISSTELSELS in die algemeen en in Suid-Afrikaanse kontemporêre ontwerp kan verduidelik.

Hierdie vraag vereis van leerders om die DOELWITTE, INVLOEDE/OORSPRONG en EIENSKAPPE van DRIE kontemporêre Suid-Afrikaanse ONTWERPERS of ONTWERPGROEPE te ken, asook ten minste EEN ontwerp deur elk wat hulle styl duidelik uitbeeld. Dit word aanbeveel dat EEN 'n tradisionele/inheemse kunsvlytkunstenaar of -groep is, EEN 'n kontemporêre ontwerper of ontwerpgroep is wat deur hierdie tradisionele kunsvlyt geïnspireer is, en EEN 'n kontemporêre ontwerper of groep wat SOSIALE/MAATSKAPLIKE/KULTURELE verantwoordelikheid toon, byvoorbeeld die gebruik van kunsvlyt om te bemagtig. **Die werk van ten minste EEN onwerper/groep moet SOSIALE/MAATSKAPLIKE/KULTURELE verantwoordelikheid toon en ten minste EEN moet OMGEWINGSVERANTWOORDELIKHEID toon.**

Leerders moet ook EEN BEKROONDE KONTEMPORÊRE INTERNASIONALE ONTWERPER ken wie se werk SOSIALE/MAATSKAPLIKE/KULTURELE verantwoordelikheid toon.

Leerders moet begrip toon van hoe ontwerp gebruik kan word om bewustheid te skep van plaaslike, streeks- en nasionale sosiale/maatskaplike kwessies, om ander op te hef en om boodskappe van sosiale/maatskaplike verantwoordelikheid oor te dra. Hulle moet begrippe verstaan en ken en moet toepaslike en gepaste terminologie, soos bemagtiging, vaardighedsopleiding, NRO, gemeenskapsbewussyn, kulturele identiteit, ensovoorts, ken en kan gebruik.

Aanbevole hulpbronne en LOOM:

- Ou vraestelle
- Kontemporêre ontwerptydskrifte – beide Suid-Afrikaans en internasionaal
- Die Internet
- Voorgeskrewe handboeke
- Ander beskikbare bronne

VRAAG 6: Ontwerp en omgewings-/volhoubaarheidskwessies

Hierdie vraag vereis van leerders om ten volle bewus te wees van aktuele omgewingskwessies en om ook bewus te wees van hoe ontwerp gebruik kan word om tot die oplossing van hierdie probleme by te dra. Hulle moet ontwerpers se verantwoordelikheid met betrekking tot materiaal en produksiemetodes kan verduidelik en moet kan verduidelik wanneer onverantwoordelike keuses gemaak is. Ongesiene voorbeelde kan gegee word, wat ontleed moet word vir hul vlak van omgewings-verantwoordelikheid.

Leerders moet al die toepaslike terme ken om vrae oor omgewingskwessies te verstaan en om goeie antwoorde te kan gee (byvoorbeeld eko-bewustheid, groen, volhoubaar, kweekhuiseffek, bioafbreekbaar, toksiese afval, stortingsterreine, koolstofspoor, herwinning, hergebruik, mensgerigheid)

Daar word van leerders verwag om die DOELWITTE, INVLOEDE en EIENSKAPPE van ten minste EEN KONTEMPORÊRE SUID-AFRIKAANSE ontwerper en ten minste EEN BEKROONDE KONTEMPORÊRE INTERNASIONALE ontwerper te ken wie se werk OMGEWINGSKWESSIES probeer oplos. Vir elke ontwerper moet die leerders ten minste EEN ontwerp ken wat omgewingsverantwoordelikheid duidelik uitbeeld.

Aanbevole hulpbronne en LOOM:

- Ou vraestelle
- Kontemporêre ontwerptydskrifte – beide Suid-Afrikaans en internasionaal
- Die Internet, bv. <http://www.studiodror.com/html/work/architecture/relief-housing/>
- Voorgeskrewe handboeke
- Enige ander beskikbare hulpbronne

Ou vraestelle kan op die volgende webtuistes gevind word:

Die nuwe vraestel het vrae wat ooreenstem met VRAAG 1, 2, 3, 4, 5 en 6 van die ou vraestel en kan dus steeds as onderriginstrument gebruik word. VRAAG 7 oor die besigheidskonteks is nou deel van Onderwerp 1 in die KABV.

<http://www.education.gov.za/Examinations/PastExamPapers/tabid/351/Default.aspx>
www.ecexams.co.za
www.designvisualarts.co.za

Bykomende inligting oor die eksamen:

- Die eksamen word ekstern geassesseer en gemodereer.
- Die eksamen word volgens 'n nasionale memorandum geassesseer.
- Leerders moet bewus gemaak word van moeilike terminologie, sosiale/maatskaplike en omgewingskwessies, en aannames en vooroordele met betrekking tot die ontwerpe/ontwerpers wat hulle bestudeer.
- Gereelde besoeke aan kontemporêre uitstallings en ontwerpstudio's word sterk aanbeveel.
- Waar besoeke onmoontlik is (byvoorbeeld skole in landelike gebiede), moet koerantresensies, die Internet, die plaaslike omgewing, ensovoorts gereeld geraadpleeg word.
- **LET WEL:** Onderwysers moet hulle eie versameling projekopdragte, klasnotas, verwysingsboeke, katalogusse en tydskrifte, foto's, skyfies, video's ensovoorts gebruik om waardevolle onderrig- en leerondersteuningsmateriaal vir die teoretiese inhoud en praktiese vaardighede wat deur die nuwe Ontwerp-kurrikulum vereis word, te verskaf.

Assessering van leerders se vermoë om voorbeelde van ontwerp te ontleed en daarop te reageer:

PRESTASIE-KODE	ONDERWERP 3: ONTWERP IN KONTEKS	✓
<p align="center">7 Uitstaande 80–100%</p>	<p>Toon uitstaande vermoë om op ontwerpe te reageer en dit te ontleed met betrekking tot hulle kulturele, sosiale/maatskaplike, politieke en historiese konteks.</p> <p>Toon uitstaande vermoë in die gebruik van gepaste ontwerp-tegnologie.</p> <p>Toon buitengewoon goed ontwikkelde skryf- en navorsingsvaardighede in die bestudering van ontwerp.</p> <p>Toon uitstaande insig, begrip en gebruik uiteenlopende benaderings.</p>	
<p align="center">6 Uitstekend 70–79%</p>	<p>Toon goed ontwikkelde vermoë om op ontwerpe te reageer en dit te ontleed met betrekking tot hulle kulturele, sosiale/maatskaplike, politieke en historiese konteks.</p> <p>Toon uitstekende vermoë in die gebruik van gepaste ontwerp-terminologie.</p> <p>Toon hoogs ontwikkelde skryf- en navorsingsvaardighede in die bestudering van ontwerp.</p> <p>Toon uitstekende insig en begrip.</p>	
<p align="center">5 Goed 60–69%</p>	<p>Toon goeie vermoë om op ontwerpe te reageer en dit te ontleed met betrekking tot hulle kulturele, sosiale/maatskaplike, politieke en historiese konteks.</p> <p>Toon goeie bevoegdheid in die gebruik van gepaste ontwerp-terminologie.</p> <p>Toon goed ontwikkelde skryf- en navorsingsvaardighede in die bestudering van ontwerp.</p> <p>Toon 'n goeie vlak van insig en begrip.</p>	
<p align="center">4 Gemiddeld 50–59%</p>	<p>Toon gemiddelde vermoë om op ontwerpe te reageer en dit te ontleed met betrekking tot hulle kulturele, sosiale/maatskaplike, politieke en historiese konteks.</p> <p>Toon gemiddelde bevoegdheid in die gebruik van gepaste ontwerp-terminologie.</p> <p>Toon bevredigende skryf- en navorsingsvaardighede in die bestudering van ontwerp.</p> <p>Toon 'n redelik goeie vlak van insig en begrip.</p>	
<p align="center">3 Voldoende 40–49%</p>	<p>Toon voldoende vermoë om op ontwerpe te reageer en dit te ontleed met betrekking tot hulle kulturele, sosiale/maatskaplike, politieke en historiese konteks.</p> <p>Toon voldoende bevoegdheid in die gebruik van gepaste ontwerp-terminologie.</p> <p>Toon voldoende skryf- en navorsingsvaardighede in die bestudering van ontwerp.</p>	
<p align="center">2 Elementêr 30–39%</p>	<p>Toon slegs basiese vermoë om op ontwerpe te reageer en dit te ontleed met betrekking tot hulle kulturele, sosiale, politieke en historiese konteks.</p> <p>Toon beperkte vermoë in die gebruik van gepaste ontwerp-terminologie.</p> <p>Toon basiese skryf- en navorsingsvaardighede in die bestudering van ontwerp.</p>	
<p align="center">1 Nie behaal nie 0–29%</p>	<p>Toon min of geen vermoë om op ontwerpe te reageer of dit te ontleed met betrekking tot hulle kulturele, sosiale, politieke en historiese konteks nie.</p> <p>Toon baie beperkte vermoë in die gebruik van gepaste ontwerp-terminologie.</p> <p>Toon beperkte skryf- en navorsingsvaardighede in die bestudering van ontwerp.</p> <p>Toon min of geen begrip of insig nie.</p>	

PRAKTIES:

Die praktiese proefeksamen is die derde kwartaal se praktiese projek en moet nie as 'n formele, praktiese eksamen onder toesig hanteer word nie. Dit moet in klastyd onder die onderwyser se toesig plaasvind. Dit kan 'n korter projek van 3 tot 4 weke wees, sodat die derde kwartaal se klastyd gebruik kan word om die proseswerk vir die finale praktiese eksamen in November te doen.

4.2 VRAESTEL 2: Praktiese Eksamen (Onderwerp 1 en 2)

TYD:	Onderwerp 1: Praktiese proses/voorbereiding by die skool en/of tuis Onderwerp 2: Praktiese produk gemaak onder toesig, slegs by die skool en in ongeveer 24 uur (ten minste 12 uur, maar nie langer as 24 uur nie)
AANVANG:	Sal deur die DBO vasgestel word.
SPERDATUM:	Sal deur die DBO vasgestel word.

Hierdie praktiese eksamen bestaan uit EEN vraestel met twee opsionele onderwerpe. Leerders moet EEN van die twee onderwerpe, of 'n kombinasie van die onderwerpe kies. Die tema sal 'n breë oopende-tema wees om diverse oplossings in die verskillende spesialisdisseplines moontlik te maak.

Die vraestel bestaan uit TWEE dele:

- Die eksamenwerkboek/-bronboek (Onderwerp 1) (50 punte)
- Die finale praktiese-eksamenprodukt (Onderwerp 2) (50 punte)

Die leerder moet EEN van die volgende kategorieë kies:

- Visuele kommunikasie/inligtingsontwerp en digitale ontwerp
- Oppervlakontwerp en tweedimensionele kunsvlytontwerp
- Produkontwerp en driedimensionele kunsvlytontwerp
- Omgewingsontwerp

RIGLYNE (INSTRUKSIES VIR DIE ONDERWYSER)**AFDELING A: BRONBOEK/WERKBOEK (Onderwerp 1) [50]**

- Die onderwyser mag die leerders lei in die keuse van ontwerpdrag in AFDELING A. Die onderwyser mag **die leerders met diskresie lei** in hulle keuse van ontwerpveld, -proses en -tegnieke wat in AFDELING B gebruik word.
- Moedig die leerders aan om soveel verskillende interpretasies en opsies as moontlik te ondersoek. Monitor en lei die leerders terwyl hulle oor die tema navorsing doen.
- Omdat Onderwerp 1 dieselfde gewigswaarde as Onderwerp 2 (die finale produk) het, moet genoeg tyd daaraan bestee word om die belangrikheid daarvan gestand te doen.
- Die onderwyser mag leerders tydens hierdie voorbereidende sessie help. Omdat Onderwerp 1 voorbereidend van aard is, mag leerders toegelaat word om tuis daaraan te werk.
- Die bronboek/werkboek gee insig in die manier waarop die leerders idees vorm, hoeveel alternatiewe hulle ondersoek en ander prosesse wat tot die finale werk lei. Die bronboek/werkboek moet alle denkproesse tydens die maak van die finale produk duidelik kommunikeer.
- Dit is belangrik om direkte kopiëring uit tydskrifte, vanaf die Internet, ensovoorts, te verbied. Direkte kopiëring van 'n beeld of ontwerp wat nie die leerder se eie is nie, moet geenaliseer word. Dit is 'n vorm van plagiaat en is onaanvaarbaar. Die proses van **transformasie** van die bronmateriaal moet beklemtoon word.
- Sketse, posseëlsketse, konseptuele tekening en/of tonale tekening is 'n **verpligte** deel van die ontwerpproses (Onderwerp 1).
- Die bronboek/werkboek moet maklik kan oopmaak en bladsye hê wat maklik omblaai. Dit moet van ligte materiaal gemaak word om vervoer te vergemaklik, indien nodig.

- Alle prosesse/voorbereidende werk vir die ontwerp moet in 'n bronboek/werkboek aangebied word (A3-grootte word aanbeveel). Dit moet insluit:
  - Die proses van konseptualisering tot realisering
  - Bewyse van navorsing, vrugbare idees/ontwikkelingskonsepte (byvoorbeeld posseëlketse ('thumbnail sketches'), stemmingsborde ('mood boards'), ensovoorts, een A3 of twee A4)
  - Bewyse van beplanning wat met die ontwerpdrag verband hou (kan storieborde, sketse, posseëlketse, konseptuele tekeninge, tonale tekeninge, beplanningsketse ('scamps'), makette (skaalmodelle) OF prototipes van die finale konsep wees
  - Bewyse van eksperimentering met verwysing na die ontwerpdrag
  - Bewyse van beplanning van die finale uitstalling se uitleg
- Die werkboek met individualiteit en kreatiwiteit weerspieël.
- Maak seker dat die werkboek professioneel aangebied word.

AFDELING B: PRODUK (Onderwerp 2) [50]

- Alle Onderwerp 1-werk moet voor die aanvang van die Onderwerp 2-eksamenwerk voltooi en gereed wees. Leerders mag die Onderwerp 1-bronboek as verwysing tydens hulle Onderwerp 2-eksamen gebruik. Beide Onderwerp 1- en Onderwerp 2-eksamenwerk moet onmiddellik na die voltooiing van die Onderwerp 2-eksamen aan die eksamenbeampte/onderwyser oorhandig word. Hierdie datum sal deur elke provinsie in 'n amptelike brief gekommunikeer word.
- Die onderwyser mag die kandidaat OP GEEN MANIER tydens die finale produksie van die ontwerp help nie (Onderwerp 2).
- Alhoewel aanbeveel word dat 'n tweedimensionele ontwerp NIE groter as A2-grootte moet wees nie, is leerders se werk **nie ten opsigte van grootte beperk nie**. Dit moet egter 'n aansienlike hoeveelheid werk vorm wat ten minste 12 uur en nie meer as 24 uur se werk nie, verteenwoordig.
- Die grootte van 'n twee- of driedimensionele ontwerp sal van die funksie van die voorwerp wat gemaak word, afhang. Hou in gedagte dat die finale produk in sommige provinsies vir uitstalling/nasiendoelindes na 'n sentrale nasiensentrum vervoer sal moet word.
- Onderwerp 2 moet by die leerder se eksamensentrum of geregistreeerde kuns- en ontwerpcentrum onder toesig van die skoolonderwyser gedoen word.
- Onderwerp 2-werk moet NIE tuis gedoen word NIE en moet NIE uit die eksamenlokaal geneem word NIE.
- Enige vorm van direkte kopiëring/plagiaat of gekoopte werk sal streng gepeenaliseer word.
- 'n Verklaring van egtheid moet deur elke kandidaat voltooi word (BYLAE A).
- Werk moet deurlopend tydens kontaktyd of tydens, byvoorbeeld, vier opeenvolgende dae vir 6 uur elk gedoen word. Dit kan met die skool onderhandel word.
- Elke provinsie sal die proses om Onderwerp 1 (bronboek/werkboek) en Onderwerp 2 (finale produk) na te sien, bepaal. Die provinsies sal die skole inlig oor die datum, tyd, en lokaal vir die inlewering van werk aan die eksamensentrums, indien van toepassing.
- Die eksamenwerk vir Onderwerp 1 moet professioneel in 'n bronboek/werkboek aangebied word.
- Onderwerp 1 en Onderwerp 2 moet netjies en duidelik gemerk word. Skrif moet leesbaar wees.
- Sluit BYLAE A by Onderwerp 1- en Onderwerp 2-werk in.
- Moenie die eksamen se Onderwerp 1 en Onderwerp 2 met PAT'e 1, 2 en die praktiese proefeksamen (jaarwerk) verwar of meng nie.
- Hou by die puntetoekenning wanneer nagesien word.

ASSESSERINGSKRITERIA**AFDELING A: BRONBOEK/WERKBOEK**

KRITERIA	
Uitdrukking van intensie/bedoeling en beredenering	10
Bewyse van navorsing, eksperimentering en besinning	10
Bewyse van gedetailleerde beplanning en aanbieding wat verband hou met die finale konsep	30
TOTAAL	50

AFDELING B: DIE FINALE PRODUK

KRITERIA	
Kreatiwiteit/Oorspronklikheid/Interpretasie ten opsigte van die konsep en oplossing(s) wat betrekking het op die opdrag	10
Bewyse van ontwerp-betrokkenheid: die gepaste gebruik van ontwerp-elemente en -beginsels	10
Tegniek/Vakmanskap/Metode	10
Die ontwerp-oplossing moet bewyse van ten minste 12 uur se werk onder gekontroleerde omstandighede toon	10
Professionele aanbieding en funksionaliteit van die finale ontwerp-oplossing	10
TOTAAL	50
GROOTTOTAAL	100

* Verwys na die PAT-riglyne vir 'n gedetailleerde opsomming.

4.3 RETROSPEKTIEWE UITSTALLING**LET WEL:**

- Alle relevante PAT'e wat in graad 12 gedoen is, moet in die RETROSPEKTIEWE uitstalling gebruik word. Waar van toepassing, moet EEN graad 11-werk (wat goed genoeg is) by die uitstalling ingesluit word.
- Die uitstalling moet 'n goed deurdagte uitstalling wees wat deur die leerder beplan en opgestel word. Die uitstalling moet professioneel uitgelê word en die werk moet op 'n samehangende, eenvoudige, dog esteties aangename wyse aangebied word. Wees versigtig om nie onnodige rekwisiete te gebruik nie. Die ekonomiese gebruik van materiaal word aanbeveel.

Hierdie uitstalling sal deur die onderwyser nagesien en dan deur provinsiale moderators gemodereer word.

Verwys na BYLAE B vir die rubriek vir die RETROSPEKTIEWE uitstalling.

ASSESSERINGSKRITERIA VIR PRAKTIESE WERK

Uitstaande	90–100	Uitsonderlike vermoë, rykheid, goeie insig, vlot, hoë vaardigheidsvlak, waarneming en kennis kragtig uitgedruk, ondersteun deur 'n hoogs <u>oorspronklike of ongewone</u> keuse van relevante visuele verwysings: <u>uitstaande en oorspronklike aanbieding.</u>
Uitstekend	80–89	Treffende impak, die meeste van bogenoemde, gedetailleerd, goed georganiseer en samehangend, afgewerk, vaardigheid duidelik, ondersteun deur oorspronklike/ongewone/relevante visuele verwysings, aanbieding is oorspronklik en deurdink: <u>'n paar klein gebreke sigbaar.</u>
Baie goed	70–79	Goed georganiseer, soos hierbo, maar sonder die 'gloei en sprankel', goeie vlak van bevoegdheid en keuse van inhoud, ondersteun deur 'n goeie keuse van relevante visuele bronne, duidelike sorg en moeite gedoen met oorspronklike aanbieding: <u>'n paar duidelike teenstrydighede/foute sigbaar.</u>
Goed	60–69	Interessante visuele aanbieding, duidelike bedoeling, oortuigend, eenvoudige en direkte gebruik van medium, toon begrip maar neig na die gewone en stereotipiese oplossings met tye, genoegsame keuse van relevante visuele verwysings, redelike moeite gedoen met aanbieding: <u>steurende/duidelike teenstrydighede.</u>
Gemiddeld	50–59	Voldoende, voel meganies, afgelei of gekopieer, min insig, verbeeldingloos, sommige visuele verwysings nie altyd duidelik geïdentifiseer nie, billike aanbieding: <u>baie steurende teenstrydighede.</u>
Ondergemiddeld	40–49	Genoeg materiaal/werk om te slaag, nie logies saamgestel nie, 'n paar flitse van insig, beperkte versameling inligting, swak tegniese vaardighede mag 'n bydraende faktor wees, min gebruik van visuele inligting, lomp of nalatige aanbieding: <u>benodig ondersteuning/ motivering om te slaag.</u>
Swak	30–39	Visueel oninteressant, onkreatief: beperkte/swak tegniese vaardighede gebruik, minimale poging om inligting aan te bied op 'n aanvaarbare wyse, min of geen visuele inligting/verwysing, algemene gebrek aan toewyding: <u>benodig ondersteuning/motivering om te slaag.</u>
Baie swak: Slaag nie	20–29	Baie min inligting, deurmekaar, nie maklik om waar te neem met <u>min of irrelevante werk/visuele inligting.</u> Geen poging is aangewend om werk op 'n aanvaarbare wyse aan te bied nie. Algemene gebrek aan toewyding/samewerking.
Onaanvaarbaar: Slaag nie	00–19	Onsamehangend, <u>irrelevant, baie min of geen werk,</u> gebrek aan selfs beperkte vaardighede toegepas. Geen betrokkenheid/samewerking.

HOOFSTUK 5: ALGEMENE VAKINLIGTING

5.1 Verduideliking van terminologie

Ontwerpgeletterdheid: Die eerste vlak van ontwerpgeletterdheid is eenvoudige **kennis**: basiese uitkenning van die elemente en beginsels in 'n ontwerp. Maar, alhoewel akkurate inligting belangrik is, is dit net so belangrik om te **verstaan** wat ons sien en visuele verhoudings in hiërargie te **verstaan**. Hierdie hoëvlak-geletterdheidsvaardighede vereis kritiese denke.

Formele analise/ontleding: 'n Gedetailleerde en logiese bespreking van die formele elemente van ontwerp soos lyn, fatsoen, vorm, tekstuur en kleur en beginsels soos eenheid en verskeidenheid, kontras, balans, verhouding, beweging, ensovoorts in 'n ontwerp.

Die volgende is 'n paar sleutelbegrippe wat leerders moet verstaan en kan identifiseer en verduidelik in ongesiene ontwerpe:

Elemente van ontwerp:

- Lyn (verskillende lyneienskappe, kontoerlyne ensovoorts)
- Fatsoen en vorm (positiewe en negatiewe fatsoene, organies en nie-organies)
- Tonale waardes (gebruik van lig en skadu)
- Tekstuur (geïmpliseerde en taktiele tekstuur)
- Kleur (kleurteorie, byvoorbeeld primêre, sekondêre, komplementêre, tersiêre, monochromatiese, koel en warm kleure en hulle invloed op 'n ontwerp)
- Ruimte (lyn en ruimtelike perspektief)

Beginsels van ontwerp:

- Eenheid en verskeidenheid
- Patroon
- Balans
- Ritme
- Beweging
- Verhouding
- Klem/Beklemtoning
- Kontras
- Komposisie en fokuspunt

Verskillende velde of kategorieë van ontwerp (visuele kommunikasie/inligtingsontwerp en digitale ontwerp, oppervlakontwerp en tweedimensionele kunsvlytontwerp, produkontwerp en driedimensionele kunsvlytontwerp, omgewingsontwerp)

LET WEL: Enige twee- of driedimensionele kunsvlytontwerp wat slegs op kunsvlytprosesse soos decoupage ensovoorts, vir dekoratiewe doeleindes gebaseer is, sal NIE aanvaar word nie.

Ander terminologie:

Daar word van leerders verwag om teen die einde van graad 12 'n uitgebreide ontwerpwoordeskat tot hulle beskikking te hê. Onderwysers word aangemoedig om 'n woordelys uit te deel en seker te maak dat leerders hierdie terme ken en verstaan. Ontwerpterme wat verband hou met die ontwerpgeskiedenis-bewegings en wat in kontemporêre ontwerptydskrifte gebruik word, moet deel word van die woordeskat wat hulle gebruik wanneer hulle oor ontwerpe skryf en wanneer hulle hulle eie ontwerpe bespreek. Hierdie terme moet ook in die opstel van toetse en eksamens gebruik word.

5.2 Hulpbronne

- Gereelde, deurlopende besoeke aan en besprekings oor kontemporêre uitstallings word sterk aanbeveel.
- As besoeke nie moontlik is nie (byvoorbeeld skole in landelike gebiede), moet koerantresensies, die Internet, groot drukstukke van ontwerpe, CD's, televisieprogramme, asook uitgenooide ontwerpers gereeld geraadpleeg word.
- Daar sal van leerders verwag word om met **ten minste een** onlangse plaaslike uitstalling vertrouwd te wees.
- **LET WEL:** Onderwysers moet hulle eie versameling klasnotas, verwysingsboeke, katalogusse en tydskrifte, foto's, skyfies, video's, ensovoorts versamel en gebruik om waardevolle ondersteunende onderrig- en leermateriaal vir die teoretiese inhoud en praktiese vaardighede wat deur die Ontwerp-kurrikulum vereis word, te verskaf.
- Alle onderwysers word aangemoedig om hulpbronne in groepe of distrikte te deel en te ontwikkel sodat die werkslading en inligting gedeel kan word.

5.2.1 LOOM

- Handboeke wat deur die Departement van Basiese Onderwys goedgekeur is.
- Verbande moet getrek word tussen internasionale en Suid-Afrikaanse ontwerp met betrekking tot invloede en ooreenkomste in, byvoorbeeld, styl, tegniek, benadering, inhoud en konteks om globale ontwerp en neigings te verstaan.
- Die klem op Ontwerpgeletterdheid maak hierdie 'n dinamiese en interaktiewe vak. Leerders moet gelei word om aktief deel te neem deur middel van vrae, besprekings, debatte, speletjies en ander interaktiewe aktiwiteite. Gebruik Ontwerpgeletterdheid om leerders se praktiese werk te versterk.
- Die klem moet op visuele beelde wees om die wisselwerking tussen ontwerp en die samelewing te toon. Die wys van visuele beelde in die vorm van skyfies, PowerPoint-aanbiedings, fotostate, DVD's, videosnitte, ensovoorts is noodsaaklik en leerders moet betrokke wees by hierdie beelde in die klas.
- Gee aan leerders baie geleenthede om oor ontwerp te skryf, hul skryfvaardighede te ontwikkel en ontwerpterminologie te gebruik. Hierdie geskrewe werk hoef nie in die vorm van lang navorsingsopstelle te wees nie, maar kan korter, meer gereelde take wees (byvoorbeeld, skryf oor ontwerpe gesien by 'n uitstalling, 'n ontleding van 'n onbekende voorbeeld(e), leerders se eie voorbeelde, werkopdragte, flikskaarte).
- Moedig leerders aan om formele en informele ontwerpuitstallings te besoek, te lees en resensies van uitstallings te versamel, deur ontwerptydskrifte, katalogusse en boeke te lees en te kyk en navorsing op die Internet te doen.

LOOM (onderworpe aan beskikbaarheid)

- Enige ontwerptydskrif, byvoorbeeld *House and Leisure*, *World of Interiors*, *Visi*, *Elle Deco* ensovoorts.
- Artikels op webtuistes, byvoorbeeld www.designmagazine.co.za en <http://www.designmagazine.co.za/designed.shp>
- *Craft Art in South Africa* (Elbe Coetsee)
- *Creative Craft South Africa* (Department Arts and Culture)
- *Design Basics* (David A Lauer)
- *Design Culture Now* (Steven Skov Holt)
- *Inspiring designers: a sourcebook* (Paul Rodgers)
- *Paperwork and more paperwork* (Nancy Williams)
- Pepin Press vir boeke oor verpakking, konstruksie en tekstiel, en patroonontwerp
- Die Taschen-reeks ontwerpboeke bekend as Taschen 25, byvoorbeeld, *Signs*, *1000 chairs*, *Packaging design now!*, *1000 record covers*, *Design of the 20th century*, *Sixties design*, *The world of ornament*, *Architecture now!*, *Fashion: a history from the 18th to the 20th century*, *Art Nouveau*, *Indian style*, *Mexican style*, ensovoorts.
- Handboeke goedgekeur deur die Departement van Basiese Onderwys
- *The New Design Source book* (Penny Sparke, et al.)
- Woolworths se *Making the Difference through Design Daily*-hulpbronboek

5.2.2 Nuttige webtuistes en ander hulpbronne

Die volgende is verskeie nuttige navorsingswebtuistes vir Ontwerp (baie meer kan met behulp van soekenjins gevind word):

<http://www.davidkrut.com>

<http://www.designmuseum.org>

www.iziko.org.za/

<https://pinterest.com/>

<http://www.100percentdesign.co.uk/page.cfm/Link=1/t=m/goSection=1>

www.studiomuti.co.za

<http://www.studiodror.com/html/work/architecture/relief-housing/>

HOOFSTUK 6: TOETSVORMS EN NASIENRIGLYNE

6.1 Toetsvorms

- Informele, kort opstelle/besinnings en vrae wat met praktiese werk verband hou
- Gee vrae oor geselekteerde tekste wat met ontwerp verband hou en kommentaar deur ontwerpers om bestudeer en beantwoord te word
- Stel vasvra-vrae op vir 'n prettige benadering tot leer
- Visuele begrip van Suid-Afrikaanse ontwerpe in galerye/versamelings/studio's/by geleenthede (byvoorbeeld die Ontwerp-indaba, Toffie Pop-kulturfees en -ontwerpkonferensie, Aiga-ontwerpkonferensie)
- Stel formele navorsingsopstelle op om skryf- en navorsingstegnieke te toets en te ontwikkel
- Werkboek-/Joernaalprojekte wat navorsing en ontleding/analise vereis
- Lesse wat deur leerders in die klas en deur PowerPoint-aanbiedings aangebied word

6.2 Algemene riglyne vir nasien

- Die nasiener moet die vraestel aandagtig deurlees en sleutelinstruksies in vrae onderstreep/omkring voor nagesien word.
- Gebruik die memorandum as 'n gids, maar dit is in baie gevalle **BAIE BELANGRIK** dat die leerder in ag geneem word. Leerders moet punte ontvang as hulle hulle eie opinies en idees in antwoorde gebruik. Krediet moet ook vir laterale denke gegee word. Dit is egter belangrik dat argumente en stellings goed beredeneerd en gekwalifiseer word deur verwysings na spesifieke faktore.
- Inligting en ontwerpwerke wat in een antwoord bespreek word, moet nie krediet ontvang as dit in 'n ander antwoord herhaal word nie.
- Leerders moet die naam van die ontwerper en die titel van elke ontwerpwerk noem, waar van toepassing, **EN DIT MOET ÓF IN AANHALINGS GEPLAAS WORD ÓF ONDERSTREEP WORD.**
- Leerders moet al hulle antwoorde in VOLSINNE of PARAGRAWWE gee, waar van toepassing. Puntsgewyse antwoorde kan nie volpunte verdien nie.
- Krediet moet gegee word vir deurdagte, kreatiewe en persoonlike antwoorde. Wees op die uitkyk vir ingeligte persoonlike dialoog, eerder as 'n 'akademiese stortvloed' en inligting wat uit notas geneem is.
- Nasieners moet na die Ontwerprubriek verwys as 'n riglyn om hulle te help om die vlakke van prestasie te assesseer.
- Die belangrikste riglyn is om leerders te beloon vir hulle kennis, vaardighede en hulle vermoë om ontwerpwerke en insig in hulle historiese konteks op die vlak van 'n graad 12-leerder te interpreteer.
- Lewer gedetailleerde kommentaar op die eksamen terwyl nagesien word.
  - Hierdie kommentaar sal in die terugvoering aan leerders gebruik word. Terugvoering aan leerders is noodsaaklik. Onderwysers moet kennis neem van algemene foute en dit in die terugvoering aan leerders gebruik. Terugvoering maak eksamens 'n waardevolle leerinstrument.
  - Tydens die nasien van die eksamen, moet onderwysers hulle eie vaardigheid in die opstel van vraestelle evalueer. As die meeste leerders nie 'n vraag kon antwoord nie, moet onderwysers hulself vra of die antwoord duidelik was, en of dit op 'n ander manier geformuleer kan word. Wees eerlik en gebruik hierdie inligting in die volgende eksamen.
  - Wanneer onderwysers eksamens opstel, toets hulle ook hulle eie onderwys vaardighede. Die nasien van 'n eksamen sal areas in 'n onderwyser se onderrig wat aandag nodig het, uitwys. Gebruik hierdie inligting.

BYLAE A

VERKLARING VAN EGTHEID		
Hiermee word verklaar dat hierdie eksamen onder toesig van die Ontwerp-onderwyser gedoen is. Hierdie verklaring sertifiseer dat alle werk wat ingelewer is, oorspronklik en die werk van die leerder is.		
Leerder		
Skool		
Distrik		
Onderwerp 1/Onderwerp 2 (Kies en omkring slegs EEN.)		
	Handtekening	Datum
Leerder		
Onderwyser		
Skoolhoof		
Skoolstempel		

BYLAE B**RUBRIEK VIR DIE RETROSPEKTIEWE UITSTALLING**

<p>90%–100%</p> <p>1. Uitstaande vermoë wat rykheid, insig en vloeiende uitstalling toon. Hoë vaardigheid, waarneming en kennis word kragtig uitgedruk deur uitstaande, oorspronklike ontwerpopslossings in 'n samehangende werksliggaam uit te druk.</p>	<p>Uitstaande kreatiwiteit/oorspronklikheid/ interpretasie met betrekking tot die konsep en oplossings wat met al die PAT'e verband hou. Bewyse van ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewyse van gedetailleerde beplanning en die gepaste gebruik van ontwerpelemente, -beginsels en -materiaal in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Uitstaande tegniek/ werkmanskap/m etode/ vermoë ten toon gestel in elke PAT, asook in die aanbieding van die uitstalling.</p>	<p>Uitstaande voltooiing van AL die PAT'e; tydsbestuur; bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n deeglike, samehangende liggaam werk. Die uitstalling lees soos 'n uitstaande, samehangende liggaam werk.</p>	<p>Uitstaande, oorspronklike en professionele aanbieding van die RETROSPEKTIEWE Uitstalling. Die uitstalling vertoon materiaal wat by die oorkoepelende tema van die uitstalling aansluit. Elke PAT in die uitstalling word met uitstaande visuele funksionaliteit en smaak aan die toeskouer uitgestal.</p>
<p>80%–89%</p> <p>2. Uitstekend, Treffende liggaam werk wat die meeste aspekte hierbo vertoon met minimale foute. Goed georganiseerde, gedetailleerde en samehangende liggaam werk wat met duidelike vaardigheid afgerond is. Die uitstalling word deur oorspronklike/ ongewone/relevante ontwerp-oplossings ondersteun.</p>	<p>Uitstekende kreatiwiteit/ oorspronklikheid/interpretasie met betrekking tot die konsep en oplossings is relevant vir die PAT'e. Bewyse van ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewyse van gedetailleerde beplanning en gepaste gebruik van ontwerpelemente, -beginsels en materiale in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Uitstekende tegniek/ vakmanskap/mede/ vermoë gebruik om die uitstalling aan te bied.</p>	<p>Uitstekende voltooiing van AL die PAT'e/ tydsbestuur/bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n samehangende liggaam werk.</p>	<p>Professionele aanbieding en funksionaliteit en die uitstalling vir die toeskouer. Die uitstalling lees soos 'n samehangende liggaam werk en min ongerymdhede. Uitstekende en oorspronklike aanbieding van die RETROSPEKTIEWE uitstalling.</p>
<p>70%–79%</p> <p>3. Baie Goed. Goed georganiseerd, soos hierbo, maar nie so treffend nie. 'n Paar ooglopende foute. Goeie vlak van bevoegdheid en seleksie van inhoud wat deur 'n relevante ontwerp-proses en oplossings ondersteun word. Goed georganiseerde en samehangende liggaam werk; Vaardigheid is duidelik; ondersteun deur oorspronklike/ongewone/relevante ontwerpopslossings; die aanbieding is oorspronklik en met sorg oorweeg.</p>	<p>Baie goeie kreatiwiteit/ oorspronklikheid/ interpretasie met betrekking tot die konsep en oplossing hou verband met die PAT'e. Minder intense ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewyse van gedetailleerde beplanning en gepaste gebruik van ontwerpelemente en -beginsels en materiaal in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Baie goeie tegniek/ vakmanskap/mede/ bevoegdheid gebruik in die aanbieding van die uitstalling, alhoewel met sommige foute.</p>	<p>Baie goeie voltooiing van ALLE PAT'e/ tydsbestuur/bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n goeie, samehangende liggaam werk wat 'n paar klein foute insluit.</p>	<p>Goeie aanbieding en funksionaliteit van die uitstalling aan die toeskouer. Die uitstalling lees soos 'n goeie liggaam werk. Goeie aanbieding van die RETROSPEKTIEWE uitstalling.</p>

<p>60%–69%</p> <p>4. Goed. Interessante aanbieding wat 'n duidelike, oortuigende doelwit met eenvoudige ontwerpopslossings toon. Steurnisse/Opmmerklike foute. Bevredigende vlak van bevoegdheid en seleksie van inhoud wat deur relevante ontwerpprosesse en -oplossings ondersteun word. Daar is duidelik moeite gedoen met 'n bevredigende aanbieding. Bevredigend georganiseerde en samehangende liggaam werk. Vaardigheid is duidelik; ondersteun deur oorspronklike/ongewone/relevante ontwerpopslossings; aanbieding is oorspronklik en deurdag.</p>	<p>Goeie kreatiwiteit/oorspronklikheid/interpretasie met betrekking tot die konsep en oplossings wat met die PAT'e verband hou. Gebrek aan ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewyse van gedetailleerde beplanning en gepaste gebruik van ontwerp-elemente, -beginsels en materiaal in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Bevredigende tegniek/vakmanskap/metode/bevoegdheid gebruik in die aanbieding van die uitstalling, alhoewel met foute.</p>	<p>Goeie voltooiing van ALLE PAT'e/tydsbestuur/bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n samehangende liggaam werk wat 'n paar foute insluit.</p>	<p>Bevredigende ontwerp-proses en -oplossing wat aantoon dat redelike moeite gedoen is met die aanbieding en funksionaliteit van die uitstalling aan die toeskouer. Die uitstalling lees soos 'n bevredigende liggaam werk.</p>
<p>50%–59%</p> <p>5. Gemiddeld Aanvaarbare aanbieding wat meganies, afgelei of gekopieer voel, met min insig en min verbeelding. Die ontwerpproses is oplossings is nie altyd duidelik geïdentifiseer nie. Aanvaarbare vlak van bevoegdheid en seleksie van inhoud. Aanvaarbare organisasie en samehangende liggaam werk; vaardigheid is duidelik; ondersteun deur oorspronklike/ongewone/relevante ontwerpopslossings; aanbieding is oorspronklik en deurdag. Baie steurende foute.</p>	<p>Gemiddelde kreatiwiteit/oorspronklikheid/interpretasie met betrekking tot die konsep en oplossings wat met die PAT'e verband hou. Gebrek aan ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewyse van beplanning en gepaste gebruik van ontwerp-elemente, -beginsels en materiale in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Aanvaarbare tegniek/vakmanskap/metode/bevoegdheid gebruik in die uitstalling, met sommige foute ingesluit.</p>	<p>Gemiddelde voltooiing van ALLE PAT'e/tydsbestuur/bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n bevredigende liggaam werk, met foute ingesluit.</p>	<p>Aanvaarbare ontwerp-prosesse en -oplossing wat wys dat redelike moeite gedoen is met die aanbieding en funksionaliteit van die uitstalling aan die toeskouer. Die uitstalling lees soos 'n bevredigende, samehangende liggaam werk.</p>
<p>40%–49%</p> <p>6. Ondergemiddeld. Slordige, argelose aanbieding. Die leerder het genoeg werk gedoen om te slaag, maar met 'n uitstalling wat nie logies saamgestel is nie. Die uitstalling en flitse van insig, beperkte seleksie van inligting, swak tegniese vaardighede met beperkte ontwerpprosesse en -oplossings. Min moeite is met die aanbieding gedoen. Het ondersteuning/motivering nodig om te kan slaag.</p>	<p>Ontwerp-betrokkenheid ontbreek in elke PAT. Bewyse van minimale beplanning en gebruik van ontwerpelemente, -beginsels en materiale in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Minimale tegniek/vakmanskap/metode/bevoegdheid gebruik in die aanbieding van 'n uitstalling wat foute insluit.</p>	<p>Ondergemiddelde voltooiing van ALLE PAT'e/tydsbestuur/bewyse van ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n gemiddelde liggaam werk met baie foute.</p>	<p>Minimale ontwerp-prosesse en -oplossing wat wys dat min moeite met die aanbieding en funksionaliteit van die uitstalling aan die toeskouer gedoen is. Die uitstalling lees soos 'n bevredigende liggaam werk, maar min moeite is daarmee gedoen.</p>

<p>30%–39%</p> <p>7. Swak. Visueel oninteressante aanbieding met 'n gebrek aan kreatiwiteit en met beperkte/swak tegniese vaardigheid. Daar is min moeite gedoen om die inligting op 'n aanvaarbare manier aan te bied, met min of geen ontwerpprosesse en -oplossings. Dit toon 'n algehele gebrek aan toewyding en vaardigheid. Lae vlak van bevoegdheid en seleksie van inhoud; ondersteun deur 'n swak ontwerpproses en oplossing; min moeite is met die uitstalling gedoen. Swak organisasie en vaardigheid is duidelik en word ondersteun deur swak ontwerpopslossings, aanbieding is nie deurdag nie. Benodig ondersteuning/motivering om te slaag.</p>	<p>Min ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewys van swak beplanning en gebruik van ontwerpelemente, beginsels en materiale in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Swak tegniek/vakmanskap/ metode/bevoegdheid in die aanbieding van die uitstalling met groot foute ingesluit.</p>	<p>Swak voltooiing van AL die PAT'e/tydsbestuur/ bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n swak liggaam werk met baie foute.</p>	<p>Beperkte ontwerp-prosesse en -oplossings wat toon dat min moeite met die aanbieding en funksionaliteit van die uitstalling aan die toeskouer gedoen is. Die uitstalling vertoon 'n swak liggaam werk waarmee baie min moeite gedoen is.</p>
<p>20%–29%</p> <p>8. Baie swak, DRUIP. Baie min inligting of irrelevante werk-/ontwerp-proses en -oplossing. Geen moeite is gedoen om werk op 'n aanvaarbare manier aan te bied nie. Lae vlak van bevoegdheid en seleksie van inhoud. Min moeite is met baie min aanbieding gedoen. Swak organisasie en vaardigheid blyk duidelik.; ondersteun deur swak ontwerpopslossings; aanbieding is nie deurdag nie. Algehele gebrek aan toewyding en tegniese vaardigheid.</p>	<p>Gebrek aan ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewyse van swak beplanning en gebruik van ontwerpelemente en -beginsels en materiale in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Swak tegniek/ vakmanskap/metode/ bevoegdheid gebruik in die aanbieding van 'n uitstalling wat groot foute insluit.</p>	<p>Onvolledige PAT'e en swak tydsbestuur wat min bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n swak liggaam werk toon. Te veel foute is ingesluit.</p>	<p>Baie min moeite is gedoen met die aanbieding en funksionaliteit van die uitstalling aan die toeskouer. Die uitstalling toon 'n swak liggaam werk waarmee minimale moeite gedoen is.</p>
<p>0%–19%</p> <p>9. Onaanvaarbaar, DRUIP. Onsamehangend, irrelevant, baie min of geen werk; min vaardigheid toegepas. Geen toewyding of tegniese vaardigheid. Lae vlak van bevoegdheid en seleksie van inhoud; geen moeite is gedoen met die aanbieding nie/geen aanbieding nie. Baie swak organisasie en vaardigheid; ondersteun deur swak ontwerpopslossings, aanbieding is nie deurdag nie.</p>	<p>Gebrek aan ontwerp-betrokkenheid in elke PAT. Bewyse van swak beplanning en gebruik van ontwerpelemente, -beginsels en materiale in die aanbieding van elke PAT.</p>	<p>Swak tegniek/ vakmanskap/metode/ vaardigheid in die aanbieding van die uitstalling. Baie groot foute ingesluit.</p>	<p>Onvolledige PAT'e en swak tydsbestuur wat min of geen bewyse van progressiewe ontwerp-ontwikkeling in die aanbieding van 'n baie swak liggaam werk toon nie.</p>	<p>Baie min/geen moeite gedoen met die aanbieding en funksionaliteit van die uitstalling vir die toeskouer nie. Die uitstalling vertoon 'n swak liggaam werk waarmee min of geen moeite gedoen is nie.</p>
<p>TOTAAL: 80 punte</p>	<p>20 punte</p>	<p>20 punte</p>	<p>20 punte</p>	<p>20 punte</p>